

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-01>
УДК 323:004(477)

Тетяна Геннадіївна Комарова

професор, докт. політ. наук, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, 61022, м. Харків

t.komarova@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0002-7243-249X>

ІНЖИНІРИНГ ЦІННІСНИХ СМИСЛІВ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Розглядається проблема політичного інжинірингу в інформаційну епоху. Визначається, що політичний інжиніринг – це система технік та технологій управління, яка у тактичному та стратегічному планах спрямована на креативно-ефективне суспільне конструювання та проєктування. Ефективний політичний інжиніринг – умова подолання деструктивних явищ, важливим серед яких є надмірне зростання випадковості в політичній сфері. Увага приділяється специфіці експлікації концепту ціннісних смислів (аксіологічних) в інформаційну епоху. Проаналізовано основний зміст ціннісних настанов як важелів, політичної адаптації суспільства, політичного режиму. Відзначається негативізм тенденції переважання технології над аксіологією у сфері духовно-практичної діяльності людини. Сучасне розуміння демократії відзеркалює напругу викликів: процедурні аспекти переважають над змістовними. Відзначається загострення протиріч у сфері таких важливих цінностей як стабільність, демократія, свобода.

Політичний інжиніринг із урахуваннями національних інтересів передбачає технологічний суверенітет. Такий інжиніринг є умовою політичної стабільності та джерелом можливостей процвітання. Наголошується на тому, що важливі ризики інформаційної епохи зумовлені використанням аксіологічних смислів політичної розваги, карнавалізації та гламуризації політичного простору. Пропонуються такі шляхи подолання негативних тенденцій: особистий досвід; заохочення активності; посилення раціональних настанов формування відповідальної політичної позиції; заходи з боку влади щодо підвищення поінформованості громадянина та, відповідно, підвищення ролі громадян як учасників політичних процесів; поєднання тренду на високі технології із завданнями реалізації аксіологічних смислів, що будуть запорукою від заміщення декартівського «мислю, отже, існую» споживацьким «споживаю, отже, існую». Використовується типологізація параметрів і стратегій політичної адаптації задля характеристики феномена політичного інжинірингу.

Ключові слова: *політичний інжиніринг, політична адаптація, демократія, свобода, інформаційна епоха, ціннісні смисли.*

Як цитувати: Комарова, Т. Г. 2022. Інжиніринг ціннісних смислів в інформаційну епоху. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 42: 7-12. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-01>

In cites: Komarova, Tetiana. 2022. Engineering of Value Meanings in the Information Age. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 42: 7-12. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-01> (in Ukrainian)

Інформаційна епоха як черговий етап розвитку людства своїм стрижнем свідчить на користь підтвердження теорії ноосфери В. І. Вернадського, щодо того, що розум

починає відігравати найважливішу роль у розвитку природи. Знання та інформація стають силами, що мають пріоритетний вплив на продуктивність та владу. Вдосконалення інформаційних технологій с середини ХХ століття демонструє швидкість та принциповість змін: від впровадження

мікропроцесорної технології до появи інтернету та сучасного переміщення уваги на технології штучного інтелекту. Сила розуму, що визначає сучасну епоху, залишає позаду силу машин та механізмів індустріальної епохи, не кажучи про мускульну силу людини та тварин, яка є важелем існування суспільств традиційного, аграрного характеру. Трансформації влади, які для нас є предметом дослідження, діалектично пов'язані із парадигмальними зрушеннями усєї соціальної системи. Сьогодні влада у політичному контексті, насамперед, визначається як здатність продукувати та контролювати суспільно значущі аксіологічні смисли (Комарова 2018: 17). Попит на підвищення ролі розуму в управлінні суспільними справами зростає, як зростає і ціна прорахунків та ілюзій у процесі прийняття політичних рішень. На нашу думку, для аналізу питань ефективності управління в інформаційну епоху актуальним є звернення до концепту «політичний інжиніринг» та принципових особливостей реалізації відповідних практик, а саме тих, які стосуються сфери ціннісних смислів. Це визначає мету цієї статті. Політичні трансформації в інформаційну епоху привертають увагу значної кількості науковців. Для нашого дослідження особливе значення має науковий доробок таких зарубіжних науковців як З. Бауман, У. Бек, Ж. Бодрійяр, П. Бурдьє, М. Вебер, Л. Вінер, С. Гантінгтон, Г. Гейл, В. Дізарт, У. Еко, Е. Канетті, М. Кастельс, К. Крауч, Ч. Ледбітер, А. Лейпхарт, Н. Луман, Л. Мамфорд, М. Манн, Й. Масуда, Дж. Нейсбіт, Т. Парсонс, Б. Рассел, Ж.-П. Сартр, Г. Стендинг, Е. Тоффлер, Т. Фрідман та інших. Серед вітчизняних науковців виділимо доробок О. Бабкіної, Н. Вінникової, В. Горбатенка, С. Денисюк, Г. Зеленько, А. Колодій, Л. Кочубей, І. Кресіної, Ю. Мацієвського, С. Наумкіної, Т. Панченко, Г. Почепцова, О. Романюка, Н. Ротар, В. Рубанова, О. Фісуна, М. Шаповаленко та ін.

Політичний інжиніринг є системою технік та технологій управління, яка у стратегічному та тактичному планах спрямована на креативно-ефективне суспільне проектування та конструювання. Ефективний політичний інжиніринг ґрунтується на розумінні механізмів влади, її соціополітичних форм, що впливають на добір, впровадження сучасних суспільно значущих смислів. У межах цієї статті визначимо декілька принципових моментів, які характеризують ефективний політичний інжиніринг в інформаційну епоху.

Увага до проблематики ціннісних смислів має значення тому, що в інформаційному суспільстві вирішення дилеми між аксіологічними та технологічними змістами діяльності людини набуває особливої актуальності. Технології невпинно зростають, сьогодні йдеться насамперед про розвиток технологій штучного інтелекту, підкреслюється значення досягнень у цій сфері для національної безпеки, реалізації усього комплексу національних інтересів. Для будь-якого суспільства це має актуальність. Технологічний суверенітет є умовою політичної стабільності та джерелом можливостей процвітання. Процеси уніфікації та стандартизації в інформаційно-комунікаційній сфері набули широкого розмаху і це має, з одного боку, природний характер, що відповідає глобальному виміру, з іншого, зневага до питань технологічного суверенітету має свою високу ціну та напругу ризиків для збереження унікальної ідентичності суспільства та ефективного для національних інтересів політичного інжинірингу. Наприклад, усі, хто активно мандрує глобальним інформаційним простором, спостерігають як витискається у глобальній мережі розмаїття мов на користь англійської мови, що символізує успіх та долучення до високих технологій. Найбільш далекоглядні науковці б'ють на сполох стосовно невпинного процесу зникнення мов, через те, що саме існування сучасної людини багато в чому розгортається саме у віртуальній сфері, конструюється через аксіологічні смисли. На нашу думку, політичний інжиніринг у суспільстві, що має на меті власний добробут, повинен враховувати цю складову. Можливості для ефективності відкриваються через поєднання долучення до світового доробку, та активного креативного суверенного технологічного пошуку, який, доречі, сприяє поширенню контенту мовами, які характерні для тканини ідентичності суспільства.

Серед методологічних пріоритетів щодо дослідження трансформацій влади, а, отже, й підґрунтя інжинірингу, в інформаційну епоху, на нашу думку, важливими є такі, що акцентують увагу на полівекторності, невизначеності, нестабільності цієї сфери. Політико-владна сфера в умовах перехідного стану характеризується складним співіснуванням різних факторів (сил традиції та модернізації та етапів розвитку суспільного життя (індустріального та постіндустріального, інформаційного). Політичний інжиніринг передбачає розуміння специфіки змін,

що охоплюють усю структуру суспільних відносин, факторів змін, шляхів, що сприятимуть розв'язанню проблем, які породжуються трансформаціями. Сьогодні ми спостерігаємо як актуалізуються питання розробки моделей політичного інжинірингу із урахуваннями національної специфіки. Це сприятиме забезпеченню конкурентоспроможного та соціально відповідального щодо власних інтересів процесу входження суспільства до світової спільноти. За умов нарощування взаємопроникнення та взаємозалежності глобального світу можливе поєднання позитивних тенденцій включення до глобальних структур, із збереженням національної ідентичності, яка є необхідним запобіжником від розчинення у «глобальному селі», умовою здатності опиратися зовнішньому та внутрішньому маніпулятивному впливу при прийнятті політичних рішень (Komarova 2020: 55).

Концептуальна модель дуальності «hard power» – «soft power» дозволяє визначати процес трансформацій влади, коли вона від нормативної регуляції йде до спокуси. Саме цей зсув на користь механізмів «soft power» характеризує сучасний політичний інжиніринг. Це реалізується через використання аксіологічних смислів політичної розваги, карнавалізації та гламурізації політичного простору. Український науковець Г. Почепцов зазначає, що сьогодні на часі нова істина, яка констатує, що ніхто не хоче читати, а всі хочуть дивитися (Почепцов 2011). Прикладами цьому в конструюванні нової реальності виступає формування утопічного світу (наприклад, через впровадження глем-ідеалів), спрощення інтерпретацій політичної реальності, перфоманс-практики урядовців та політиків (за таких умов діалогу із владою не передбачено), нові технології в інформаційному просторі стосовно подання матеріалу, еkleктично подані фрагменти інформації якого, сприяють дезорієнтації, підсилюють елементи гри, ілюзій щодо можливостей конструювання власних ціннісних конструкцій. Сучасна культура, на думку І. Сердюк, звільняє індивіда від ідеалів, через це кожен може самостійно обирати взірець, користуючись думкою авторитетів з найближчого оточення (до якого зовсім не обов'язково належать батьки), їхні приклади не передбачають лише позитивну спрямованість та моделі поведінки за шаблонами, які наявні в різноманітних засобах масової інформації, інтернету, телебачення (Сердюк 2017: 228).

Політичний інжиніринг передбачає визначення критеріїв щодо оцінки можливостей подолання негативних тенденцій. Серед таких можна визначити такі: особистий досвід; заохочення активності; посилення раціональних настанов формування відповідальної політичної позиції; заходи з боку влади щодо підвищення поінформованості громадянина та, відповідно, підвищення ролі громадян як учасників політичних процесів; поєднання тренду на високі технології із завданнями реалізації аксіологічних смислів, що будуть запорукою від заміщення декартівського «мислю, отже, існую» споживацьким «споживаю, отже, існую».

Політичний інжиніринг як система технік та технологій конструювання ціннісних смислів для суверенного суспільства має за мету політичну адаптацію до змін та викликів, зменшення ризиків (тобто ситуацій невизначеності у різних контекстах). Стратегії політичної адаптації можна загалом структурувати за трьома напрямками. Перша може бути визначена як стратегія динамічної адаптації систем, які здатні на високому рівні адекватно і ефективно реагувати на виклики-зміни. Друга – це стратегія статичної адаптації (тотальної). Вона передбачає консервування існуючої структури, намагання максимально повного збереження стану, запобігання будь-яким змінам. Третя стратегія визначається домінантою зовнішнього впливу щодо окремих систем, які неспроможні суверенно засвоювати нові виклики. Можна визначити цю стратегію як запозичену адаптацію на умовах сил зовнішнього впливу.

Наступною складовою політичного інжинірингу, на нашу думку, є визначення параметрів для оцінки стану трансформацій влади. Нагадаємо, що параметр у загальному плані являє собою змінну для характеристики властивості, стану об'єкта, процесу, явища, системи тощо. Відповідно політичні практики можна оцінювати через такі параметри, що характеризують особливості суспільного розвитку та визначати, відповідно, «евристичні» можливості того чи іншого суспільства. Перший параметр – це підтримка політичного розвитку системи із високим рівнем збереження сталої моделі ідентичності та добору ціннісних смислів, що забезпечують ефективну адаптацію до викликів. Другий – революційність, що дозволяє зберігати можливості політичної адаптації, передбачає конструктивне поєднання потенціалів модернізації та спадковості. Розвиток за логікою третього параметру

передбачає деградацію як імовірну відповідь на попит стабілізації та адаптації за умов обмежених можливостей політичного інжинірингу (що особливо загострюється там, де є намагання насамперед з боку управлінської еліти некритично сприймати реальність крізь призму власних інтересів та ілюзій та ситуативно маневрувати задля консервування існуючого стану. Четвертий параметр – «плинність», невизначеність, стан крайньої непередбачуваності коливань, що характерні зують суспільний розвиток. Це значно підвищує загрози катастроф та сумісне із викликом для існування суспільства у якості цілісної політичної спільноти, яка має визначену ідентичність та суверенну модель розвитку. Перший та другий параметри корелюються із стратегією динамічної адаптації, третій та четвертий передбачають домінування статичної та запозиченої стратегій політичної адаптації, із можливими їхніми констеляціями.

Влада в інформаційну епоху має своїм пріоритетним завданням створювати нові культурні коди. Ці коди використовуються для конструювання нової, багато в чому віртуальної політичної реальності. На цьому етапі влада набуває підвищеної залежності від когнітивно-комунікативних практик та аксіологічних смислів. Наявною є діалектика влади та кодів: вони не лише йдуть за владою, вони й самі формують нові її конфігурації. Комунікативне вимірювання влади, як методологічний інструментарій, надає змогу досліджувати трансформації влади через багатофакторний підхід. Комунікативне поле суспільної взаємодії, на нашу думку, представляє собою доцільне аналітичне підґрунтя для системного розгляду інституційних, соціокультурних, структурно-функціональних, когнітивних та аксіологічних особливостей експлікації влади.

Традиційні вертикальні структури із сталими ієрархіями у політичній сфері поступаються на користь змішаних, або горизонтальних моделей взаємодії. Принципи горизонтальної архітектури владної взаємодії характеризуються поширенням відносин та стратегічних ігор на замовлення, персоніфікованим лідерством, перевага набуває кон'юнктура унікальності конфігурацій цієї взаємодії, що виникають, отже, структура влади відображує домінування мережевої геометрії. Влада зазвичай передбачає можливість вимагати певної поведінки. Сьогодні вона міститься у інформаційно-комунікативних мережах, живиться інформаційним обміном, посилюється за рахунок

маніпуляції символами. Для цього використовуються моделі співвіднесення сакральних акторів, інститутів і культурних рухів, на це працюють можливості інтелектуальних підсилювачів (технології штучного інтелекту у цьому плані відкривають новий вимір конструювання реальності). Мережева геометрія влади своєю логікою сприяє витисканню значення традиційних для індустріальної епохи масових об'єднань, партійного контролю, ідеологічної мобілізації.

Управління суспільством, як процес ефективного політичного інжинірингу, починається з формулювання цілей та завдань, що відповідають національним інтересам, передбачає певну рівновагу інтересів громадян та цих стратегічних завдань, формування та підтримку спільного соціокультурного поля у суспільстві (це зазвичай, насамперед, визначається як гармонізація суспільної взаємодії), безперечно, важливою є наявність консолідованої, суспільно-відповідальної влади. Креативна сутність інформаційної епохи, де «швидкі» витискають «повільних» доводить актуальність принципів демократії та свободи (Авксентьева 2014: 18). Основний ціннісний смисл демократії полягає у тому, що ця система суспільної взаємодії, надає громадянам можливостей добиватися того, що можливо здобути завдяки лише спільним зусиллям, об'єднавшись із метою загального блага. Розуміння свободи, як важливого аксіологічного смислу інформаційної епохи, звісно, може мати варіативність. Передумання індивідуалізації перед позитивною свободою та будь-яким спільним, груповим; стратегія диктату загального над приватним; стратегія поєднання індивідуального та колективного на принципах соціального мутуалізму. Соціальний мутуалізм, на нашу думку, сприятиме гармонізації світового розвитку, що потребує подолання елітарних, вузько корпоративних механізмів прийняття політичних рішень на користь консенсусних. У свою чергу, відставання суспільної свідомості, форм соціальної організації створюють умови для людства, за яких актуалізуються недемократичні та загрозливі, в плані перспектив розвитку, прояви використання інформаційно-технологічних досягнень.

Політичний інжиніринг, що є запорукою успішної відповіді на виклики інформаційної епохи передбачає, по-перше, врахування механізмів зворотного зв'язку між суспільством та владою; по-друге, створення інституційних механізмів, що сприяють розширенню сфери громадянського суспіль-

тва; по-третє, використання тактичних заходів інжинірингу для того, щоб забезпечувались умови ідентифікації особистістю, соціальними групами своїх інтересів, саме це є запорукою ефективного тиску щодо структур прийняття важливих політичних рішень; по-четверте, формування каналів транспортування інтересів широкого спектру соціальних груп до сфери прийняття політичних рішень; по-п'яте, необхідність поєднувати вимоги як політичних, так і економічних свобод.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Комарова, Т. Г. 2018. Влада та політична стабільність в умовах змін інформаційної епохи.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2022

Стаття рекомендована до друку 30.11.2022

Tetiana Komarova

Professor, Dr.Sc. in Political Science, V.N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
t.komarova@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0002-7243-249X>

ENGINEERING OF VALUE MEANINGS IN THE INFORMATION AGE

The problem of political engineering in the information age is considered. It is determined that political engineering is a system of management techniques and technologies, which in strategic and tactical terms is aimed at creative and effective social design and construction. Effective political engineering is a condition for overcoming destructive phenomena, the most important of which is the excessive growth of the phenomenon of randomness in political development. The article is devoted to the specifics of the explication of the concept of value (axiological) meanings in the information age. The content of axiological guidelines, which are a priority for political adaptation of both society and the political regime, is analyzed. The negativism of the tendency to prioritize technology over axiology in the spiritual and practical mastery of the world by man is noted. The challenges of modernity reflect on the understanding of democracy: procedural aspects prevail over substantive ones. The aggravation of contradictions in the orbit of such more important axiological meanings as stability, democracy, and freedom is logical.

Political engineering with national interests in mind involves technological sovereignty. Such engineering is a condition for political stability and a source of opportunities for prosperity. It is emphasized that the important risks of the information age are due to the use of axiological meanings of political entertainment, carnivalization and glamorization of the political space. The author identifies ways to overcome negative trends. These include: individual experience; stimulation of activity; strengthening of rational guidelines for the formation of a political position; the government's interest in an informed citizen and in increasing his role as a participant in the political process; harmonious correlation of humanity's desire for high technologies with the tasks of implementing axiological meanings that will stand in the way of replacing the Cartesian principle «I think, therefore, I exist» with «I consume, therefore, I exist». The author uses the typology of parameters and strategies of political adaptation to characterize the phenomenon of political engineering.

Keywords: *political engineering, political adaptation, democracy, freedom, information age, values.*

Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології». Харків. 34: 16–22.

2. Komarova, T. G. 2020. Challenges of Identity in the Information Epoch: Global VS Local. *The European Journal of Law and Political Sciences*. Vienna (Austria) 1 : 54-57.

3. Почепцов, Г. 2011. Гламурна журналістика: логіка візуальної війни. URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/10323/2011-02-22-glamurna-zhurnalistyka-logika-vizualnoi-viyny/>

4. Сердюк, І. В. 2017. Морально-правові виклики глобального інформаційного суспільства, *Філософські та методологічні проблеми права* 2(14) : 224-235.

5. Авксентьєва, Т. Г. 2014. Свобода людини як аксіологічний смисл розвитку в інформаційну епоху. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»*. 1091(25): 17-22.

REFERENCES

1. Komarova, T. 2018. Power and political stability in the conditions of changes in the information age. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»*. Kharkiv 34 : 16–22 (in Ukrainian).
2. Komarova, T. G., 2020. Challenges of Identity in the Information Epoch: Global VS Local. *The European Journal of Law and Political Sciences*. Vienna (Austria) 1: 54-57.
3. Pocheptsov, H 2011. Glamor Journalism: The Logic of Visual War. URL.: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/10323/2011-02-22-glamurna-zhurnalistyka-logika-vizualnoi-viyny/> (in Ukrainian)
4. Serdyuk, I. B. 2017. Moral and legal challenges of the global information society, *Philosophical and methodological problems of law* 2(14) : 224-235. (in Ukrainian)
5. Avksentieva, T. 2014. Human freedom as an axiological meaning of development in the information age. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»*. Kharkiv 25: 17-22 (in Ukrainian)

The article was received by the editors 31.10.2022

The article is recommended for printing 30.11.2022.